

ІНДИВІДУАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ
ОСОБЛИВОСТІ ТАКТИЧНОГО МИСЛЕННЯ
У ФУТБОЛІСТІВ РІЗНОЇ СТАТІ

Вікторія Супрунович, Людмила Фролова

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація

В статті розглядається проблема проявлення тактичного мислення у футболістів і футболісток з різним рівнем ФПНП. Установлено, що найвищі показники тактичного мислення в нападенні показали футболісти різного пола з рівнем ФПНП вище середнього. У футболістів ефективність тактичного мислення в захисті не відзначалась в індивідуально-типологічних групах, а у дівчаток-футболісток – була найвищою в групі з середнім рівнем розвитку ФПНП.

Ключевые слова: тактическое мышление, ФПНП, футболісти.

Annotation

The article considers the problem of display of tactical thinking of male and female footballer's with different level of FANP. The greatest indexes of tactical thinking in an attack rotined by footballers of different sex with the level of FANP above average were set. Efficiency of footballer's tactical thinking in defence did not differ in individual-typological groups, and for female footballers – was the greatest in a group with the middle level of FANP.

Key words: tactical thinking, FANP, footballers.

Постановка проблеми. У сучасних спортивних іграх, де існує конкуренція серед команд, що рівні за багатьма параметрами, постає проблема пошуку показників, які вказують на індивідуально-типологічні особливості обдарованості гравців [3, 5, 9]. За даними О. В. Байрачного [1], В. С. Лизогуба [3], А. В. Родіонова [8] такими показниками можуть бути прояви діяльності нервової системи, як лімітуючої роботу всього організму спортсменів.

Вивчення даних проблем набуває особливого значення в контексті пошуку ефективних шляхів техніко-тактичної підготовки гравців з огляду на особливості ігрової діяльності сучасних футболістів [4, 6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття тактичного мислення у футболі розглядалось у наукових роботах, що дозволило визначити різні підходи до його трактування. Спираючись на дослідження Л.А. Огороднікової [5], А.В. Родіонова [8], Л.С. Фролової [9], на нашу думку тактичне мислення можна розглядати як більш високий рівень оперативного, ігрового, ситуативного оскільки для його прояву характерним є вміння планувати власну діяльність, передбачати розвиток ігрових ситуацій, реагувати не на останню дію суперника, а аналізувати логічний ланцюг діяльності.

На думку Л.С. Фролової [9] тактичне мислення в ігровій ді-

яльності проявляється в умінні аналізувати, структурувати ігрову ситуацію та обирати найбільш ефективний спосіб вирішення тактичних ігрових задач шляхом формування алгоритму рішення при жорстко лімітованому часі.

З точки зору D. Memmert [10], саме прояви тактичного мислення визначають перебіг ігрових ситуацій у визначальний момент. Тому сьогодні одним з головних завдань наукових досліджень є пошук критеріїв, які можуть бути інформативними щодо прогнозування удосконалення тактичного мислення. На думку В.М. Ільїна [2], В.С. Лизогуба [3], такі критерії можуть базуватись на індивідуально-типологічних властивостях нервової системи гравців, які відрізняються стійкою біологічною природою.

Сукупність показників тактичного мислення, властивостей нейродинамічних, сенсомоторних та психічних функцій є визначальними у становленні футболіста, але досліджень їх взаємозв'язку та індивідуальн-типологічних особливостей недостатньо, що і спонукало нас до проведення дослідження.

Постановка завдань дослідження. Завданням дослідження було виявити індивідуально-типологічні особливості тактичного мислення футболістів у залежності від проявів нейродинамічних і психодинамічних функцій.

Методи та організація досліджень. Для визначення показ-

ників тактичного мислення була використана автоматизована методика «FootBallTest» [7]. Показники нейродинамічних функцій футболісток вивчали за методикою «Діагност-1» М.В. Макаренка, В.С. Лизогуба [3]. Ефективність ігрової діяльності у нападі і захисті визначалась відношенням правильно виконаних техніко-тактичних дій до загальної їх кількості у відсотках – після обробки відеоматеріалів матчів та експертної оцінки.

У дослідженнях, які проводились з вересня 2010 року до березня 2012 року, брали участь футболісти і футболістки спортивних шкіл СДЮСШ «Дніпро-80», СДЮШОР № 1 м. Черкаси, КДЮСШ № 1 м. Умань, команд Вищої ліги чемпіонату України «Ятрань-Уманьфермаш» м. Умань, «Чорноморочка» м. Одеса, Досліджувані групи складались з 64 футболістів і 62 футболісток 16-20 років.

Результати дослідження та їх обговорення. На початковому етапі досліджень було визначено коефіцієнти тактичного мислення, показники нейродинамічних і психодинамічних функцій обстежуваних та встановлено характер їх взаємозв'язку. Виходячи із результатів кореляційного і факторного аналізу та літературних даних А.В. Родіонова [8], D. Memmert [10] у структурі тактичного мислення футболістів обох статей одними з найбільш значимих є показники ФРНП, СНП, реактивності нервової системи та просторового мислення. Тому, розглянемо індивідуально-типологічні особливості тактичного мислення футболістів з різним рівнем функціональної рухливості нервових процесів.

Розподіл випробуваних футболістів за рівнем ФРНП при нав'язаному ритмі, який був здійснений методом сигмальних відхилень, дозволив виявити статеві особливості експериментальних груп. В результаті такого

розподілу виявлено, що середній рівень ФРНП для випробуваних футболістів був у межах від 84,09 подр/хв до 106,85 подр/хв, який продемонстрували 35 футболістів (54,7%). Рівень ФРНП нижчий від середнього був зафіксований у 15 футболістів (23,4%), а показники вище 106,85 подр/хв – у 14 випробуваних (21,9%).

У дівчат-футболісток середній показник ФРНП коливався від 87,03 подр/хв до 105,55 подр/хв і був виявлений у 62,9% випробуваних. Результати тестування нижчі і вищі, ніж середні зафіксовані у 11 (17,7%) та 12 (19,4%) футболісток, відповідно.

Встановлено, що футболісти з рівнем ФРНП вище середнього мали найвищу ефективність тактичного мислення і значно переважали за цим показником представників всіх інших випробуваних груп ($p < 0,05$) (табл. 1.). Аналізуючи ефективність тактичного мислення у захисті футболі-

стів з різним рівнем ФРНП було виявлено, що її рівень був майже однаковим у всіх типологічних групах ($p > 0,05$).

Розподіл дівчат-футболісток за показниками функціональної рухливості нервових процесів показав, що в групі з рівнем ФРНП вище середнього ефективність тактичного мислення у нападі була значно вищою, ніж в інших випробуваних групах ($p < 0,05$) (табл. 2). При цьому істотних відмінностей за ефективністю тактичного мислення у нападі між дівчатами із середнім та нижче середнього рівнем ФРНП не виявлено.

На відміну від прояву тактичного мислення в атакувальних діях найвищу ефективність тактичного мислення у захисті зафіксовано у футболісток з середнім рівнем ФРНП ($p < 0,05$).

Достовірних різниць показників тактичного мислення в захисті у футболісток крайніх груп за рів-

Таблиця 1

Ефективність тактичного мислення футболістів з різним рівнем функціональної рухливості нервових процесів, (у.о.)

Показник мислення	Футболісти експериментальної групи		
	Нижче середнього, (n=15)	Середній, (n=35)	Вище середнього, (n=14)
Кемн	31,80±1,36	34,64±0,33*	38,21±1,05*#
Кемз	30,75±1,14	30,14±0,27	30,58±1,64

Примітка.

* $p < 0,05$ – порівняно з групою з рівнем ФРНП нижче середнього.

$p < 0,05$ – порівняно з групою з середнім рівнем ФРНП.

Таблиця 2

Ефективність тактичного мислення футболісток з різним рівнем функціональної рухливості нервових процесів, (у.о.)

Показник мислення	Футболістки експериментальної групи		
	Нижче середнього, (n=15)	Середній, (n=35)	Вище середнього, (n=14)
Кемн	33,15±2,40	34,95±1,83	40,95±3,49*#
Кемз	33,73±2,34	42,13±3,42***	35,30±2,64

Примітка.

* $p < 0,05$ – порівняно з групою з рівнем ФРНП нижче середнього.

** $p < 0,05$ – порівняно з групою з рівнем ФРНП вище середнього.

$p < 0,05$ – порівняно з групою з середнім рівнем ФРНП.

нем ФРНП та контрольної групи не виявлено ($p > 0,05$).

Слід наголосити, що у футболістів чоловічої статі висока ефективність тактичного мислення у нападі була притаманна групі із середнім та вище середнього рівнем ФРНП, при відсутності різниць даних показників типологічних груп у захисті. Крім того, якщо футболісти чоловічої статі всіх типологічних груп мали вищу ефективність тактичного мислення у нападі, то дівчата-футболістки виділених груп відрізнялись відсутністю чіткого співвідношення розвитку різновидів тактичного мислення.

Перспективи наступних досліджень. В подальшому планується проведення комплексу досліджень, спрямованих на визначення віково-статевих особливостей формування індивідуально-типологічних проявів нейродинамічних та психодинамічних функцій та його вплив на ефективність різновидів підготовки гравців.

Висновки

1. Встановлено, що найвища ефективність тактичного мислення у нападі притаманна футболістам обох статей з рівнем ФРНП вище середнього.

2. У футболістів чоловічої статі усіх індивідуально-типологічних груп не виявлено істотних відмінностей у показниках тактичного мислення у захисті. Дівчата-футболістки із середнім рівнем ФРНП переважали за ефективністю тактичного мислення у захисті навіть групу з

найвищим рівнем розвитку даної нейродинамічної функції.

Література:

1. Байрачний О.В. Психологічні показники у визначенні спортивного амплуа футболістів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.01 – «Олімпійський і професійний спорт» / О.В. Байрачний. – Київ, 2009. – 20 с.
2. Ільїн В.М. Основи молекулярної генетики м'язової діяльності / В.М. Ільїн, С.Д. Дроздовська, В.С. Лизогуб, О.П. Безкопильний. – К.: Олімп. л-ра, 2013. – 112 с.
3. Лизогуб В.С. Онтогенез психофізіологічних функцій людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. біол. наук : спец. 03.00.13 «Фізіологія людини і тварин» / Володимир Сергійович Лизогуб. – Київ, 2001. – 21 с.
4. Максименко І.Г. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у ігрових видах спорту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.01 – «Олімпійський і професійний спорт» / І. Г. Максименко. – Київ, 2011. – 43 с.
5. Огородникова Л.А. Тактическая одарённость как критерий спортивного отбора / Л.А. Огородникова // Психология. – 2008. – № 2 (55). – С. 71-75.
6. Полишкис М.С. Совершенствование тактической подготовки юных футболистов с учетом индивидуально-психологических особенностей: автореф. дисс. на соискание научн. степ. канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания и спортивной тренировки» / М. С. Полишкис. – Москва, 1977. – 19 с.
7. Пат. 43456 Україна, МПК (2009) А 61 В 5/16. Спосіб визначення психофізіологічних характеристик для оцінки рівня спеціальної підготовленості спортсменів у командних спортивних іграх / І.Д. Глазирін, Л.С. Фролова, О.О. Фролов, В.В. Бондар, Г.В. Зганяйко, В.В. Вернигора, В.М. Головатий, В. О. Супрунович. – № u 2008 06398; заявл. 14.05.2008; опубл. 25.08.2009, Бюл. № 16.
8. Родионов А.В. Механизмы решения оперативно-тактических задач в игровых видах спорта / А.В. Родионов, О.П. Топышев, В.А. Усков // Теория и практика физической культуры. – 2002. – № 6. – С. 31.
9. Фролова Л.С. Формування тактичного мислення гандболісток у процесі багаторічного спортивного удосконалення: дис. канд наук з фіз. вих і спорту : 24.00.01 / Людмила Сергіївна Фролова. – Черкаси, 2010, – 208 с.
10. Memmert D. Testing of tactical performance in youth elite soccer / D. Memmert // Journal of Sports Science and Medicine. – 2010. – № 9. – P. 199-205.

